

Frivillige i krise og krig

Frivillighetens rolle i sivil-militær helseberedskap

Håkon Lund
Sjeflege Heimevernet

Helseberedskapskonferansen
Oslo, 20 oktober 2025

Agenda

- Heimevernets rolle og samordningsarenaer
- Hva sier styrende dokumenter om frivillighet?
- Hva mener vi med «frivillige» i beredskap?
- Erfaringer fra sivil beredskap
- Én helsetjeneste – sivilt og militært
- Frivillighetens bidrag i helseberedskap
- Samtidighet og utholdenhet
- Riksrevisjonens funn og lokal forankring
- Sivil-militær avgrensning og folkerett
- Erfaringer fra Ukraina
- Forventninger til Heimevernet og anbefalinger
- Avslutning

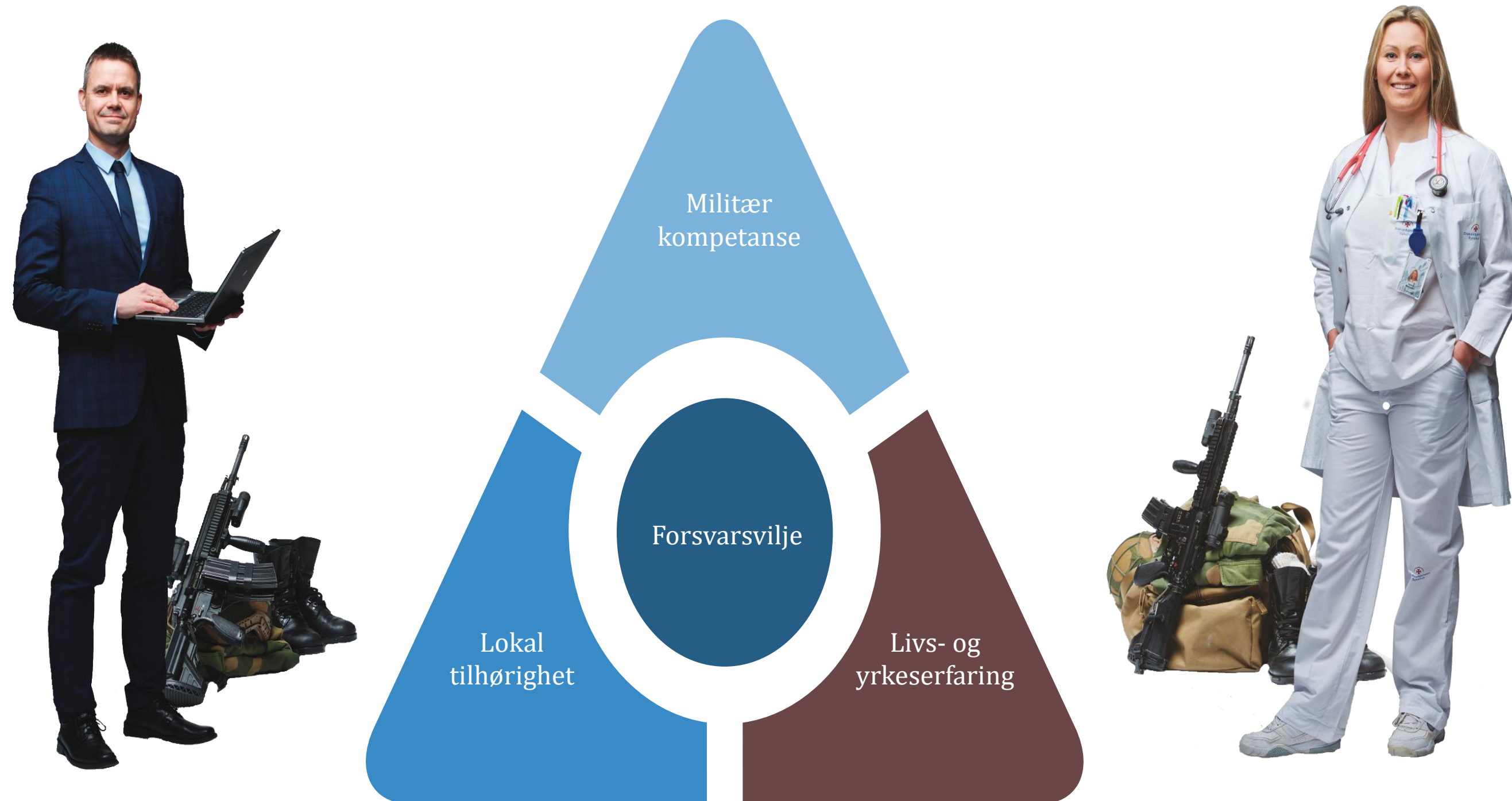
Innledning

Frivillighet = vilje og evne til å bidra når samfunnet trenger det

Grunnlaget for både helseberedskap og forsvar

Men: Hva skjer når krise blir krig – og innsatsen må vare?

Heimevernet og Heimevernets rolle

- Nærhet, lokalkunnskap og tillit
- Første militære reaksjonsstyrke
- Arenaer for samordning: fylkes- og kommunale beredskapsråd
- Bro mellom sivile, militære og frivillige

- 40.500 soldater med grunnleggende sanitetsutdanning
- Ca 1.700 har rolle som sanitets/helse-personell

Totalforsvaret

Forsvarsevne

Totalforsvaret

Forsvaret

Offentlig
Sivil
sektor

Privat
sektor

Det frivillige
Norge

Allierte

Frivillighet i styrende dokumenter

- NOU 2023:17 – «Nå er det alvor»:
Frivillige = uunnværlige operative og sosiale ressurser
- Meld. St. 9 (2024–2025): Frivilligheten
= del av den sivile motstandskraften
- Robusthet krever samspill mellom
sektorer og aktører

Hva menes med frivillige?

- Personer som deltar gjennom godkjente organisasjoner
- Har kompetanse, avtaler og inngår i planverk
- Frivillighet = kapasitet + kompetanse + struktur

Hva er frivillighet

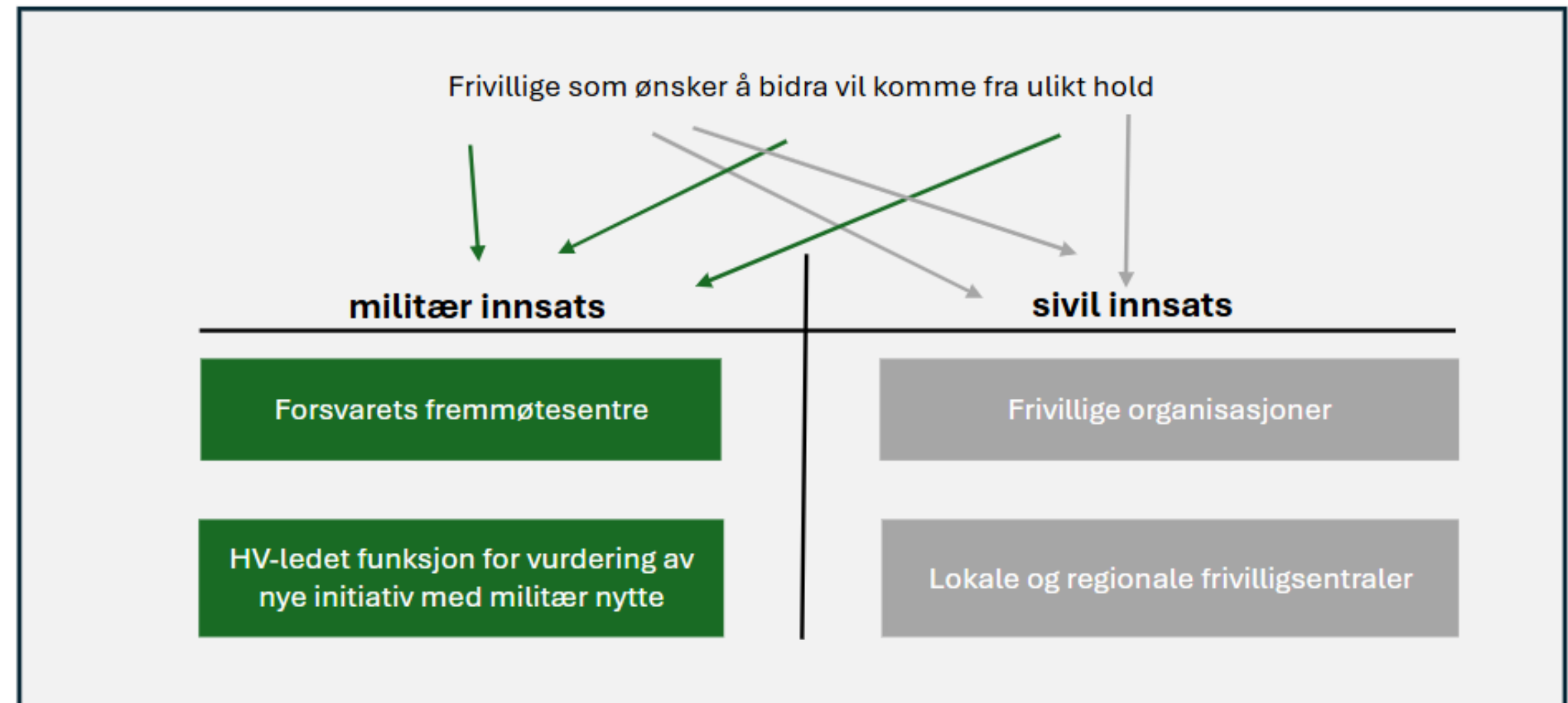
Hva er frivilligheten?

Organisert frivillighet

- Etablerte frivillige organisasjoner
- Har en ledelsesstruktur
- Flere er representert i ulike fora på sentralt, regionalt og lokalt nivå
- Tildeles oppgaver, og organisasjonen leder egne i oppgave- og oppdragsløsningen
- Enkelte har allerede avtaler om samarbeid med det offentlige

Uorganisert frivillighet

- Enkelpersoner/ad hoc-innsats
- Militær innsats
 - Innrulles og blir en del av styrkestrukturen
- Sivil innsats
 - Registreres, screenes og fordeles/gis oppgaver basert på kunnskap, kompetanse og hvor det er behov for støtte.

- Frivillige beredskapsorganisasjoner har **relevante og tilgjengelige ressurser** som kan styrke offentlige beredskapsaktørers evne til å håndtere hendelser (FFI-rap 24/0675)
- Mangel på arbeidskraft i en krigssituasjon vil øke behovet for frivillige, og kreve harde prioriteringer

Erfaringer fra sivil beredskap

Frivillige avgjørende ved søk/redning, pandemi, ekstremvær

Koordinering: politi, kommune, fylkesberedskapsråd og kommunale beredskapsråd

Men krig varer lenge – krever utholdenhet og struktur

Ukraina i dag: 1335 dager med kontinuerlig mobilisering for krig

Én helsetjeneste – sivilt og militært

- Militære pasienter med behov for spesialisthelsetjeneste ender i sivil helsevesen
- Frivillig innsats i sivil sektor = bidrag til total helseberedskap
- Bidra der kompetansen og innsatsen gir størst effekt

Samtidighet og utholdenhet

- De samme menneskene i mange roller («Tordenskjolds soldater»)
- Styrke, men også sårbarhet
- Behov for ordninger som gir støtte, hvile og forsikring
- Klarer vi 1335 dager med kontinuerlig mobilisering for krig?

Utfordringer

UGRADERT

R Riksrevisjonen

Totalforsvaret i sikkerhetspolitisk krise og krig

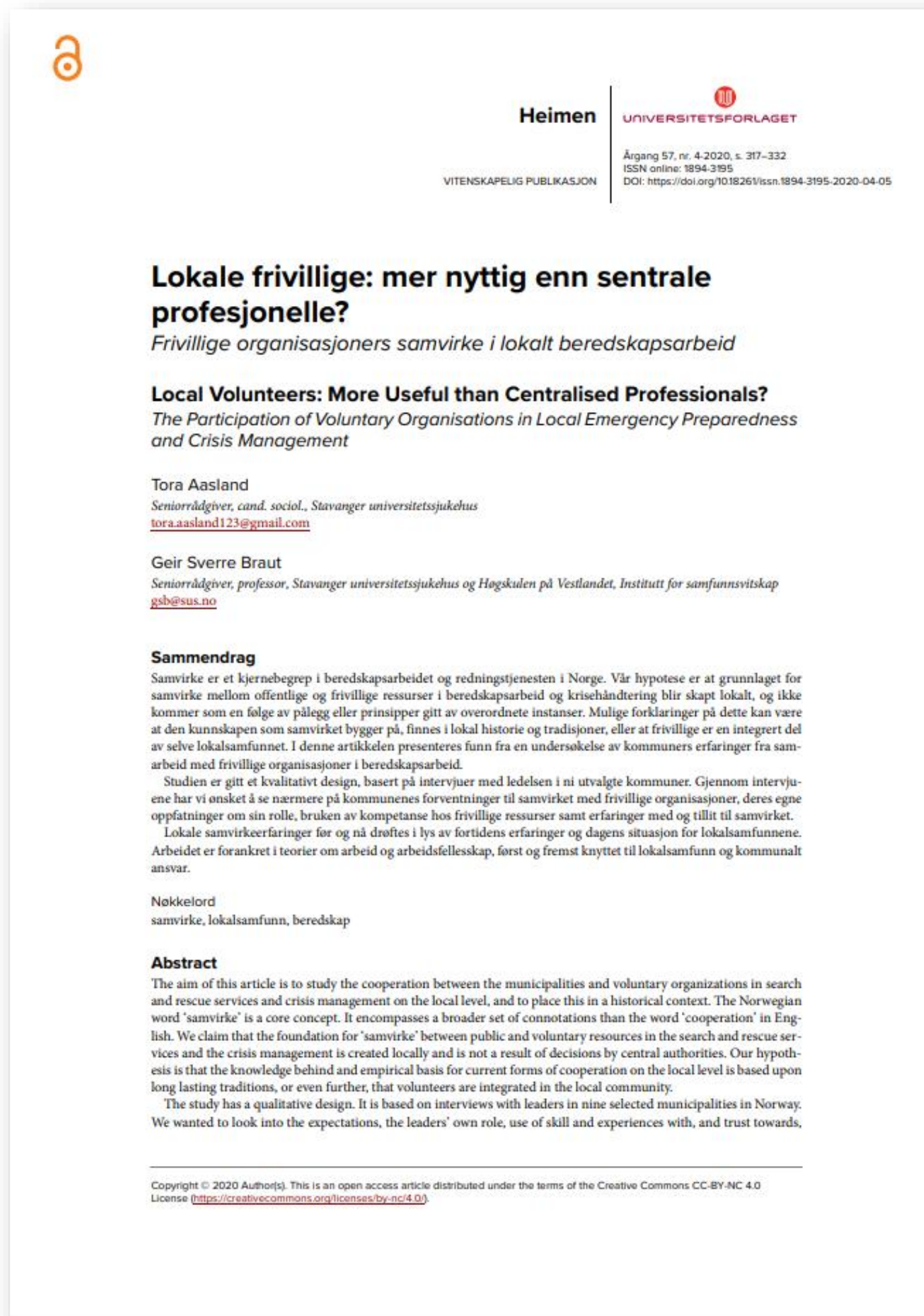
Ugradert versjon av Dokument 3:11 (2024–2025)

Originalversjonen av dokumentet er gradert BEGRENSET iht. sikkerhetsloven § 5–3 første ledd, bokstav d.)

- Riksrevisjonen: svak samhandling, lite planverk og øving
- Kommuner mangler oversikt over frivillige ressurser
- Forsvaret må bli flinkere til å fortelle hva vi trenger hjelp til
- Behov for tydelige roller, ledelse og forankring
- Behov for bedre samvirke i beredskapsrådene

Lokale frivillige

- Lokale frivillige kan på noen områder, være mer effektive og utholdende enn sentrale ressurser

- Nettverk, tillit og lokalkunnskap

Sivil-militær avgrensning

- Frivillige under sivil ledelse = sivile aktører → beskyttet
- Under militær kommando = del av væpnede styrker
- Rolleavklaringer og avtaler må gjøres i fredstid
- Enkelte organisasjoners nøytralitet må ivaretas

Læring fra Ukraina

- Frivillighet satt i system: territorielle forsvarsstyrker + lokale formasjoner
- Klare roller: logistikk, evakuering, humanitær støtte
- Nye former: e-frivillighet, digital opplæring, internasjonalt samarbeid

Table 1

Comparative table of the main trends in volunteering before February 24, 2022, and after the full-scale invasion

Until February 24, 2022	After February 24, 2022
Socially useful activity in the priority area of interest of a volunteer	Volunteering for the greatest benefit; often online volunteering
Volunteering in free time from work, study, and family	Volunteering has become the main activity for many and takes all their free time
People volunteer to have the opportunity to communicate with like-minded people	The motivation of volunteers is approaching victory and being useful to society
Volunteer organizations often post vacancies and invite all those who wish to join;	Volunteers are looking for organizations or spot volunteering in the field
There are volunteer schools where everyone can receive support and assistance in their volunteer activities	Ukrainians themselves create volunteer groups to provide assistance
Volunteers receiving bonuses for further career or determined with their further professional activity	Professional skills are used to perform certain tasks as a volunteer

Source: own work based on materials of the online training “Basic Principles of Volunteering” from the Ukrainian Volunteer Service (UBS “Basic principles of volunteering”)

Veien videre

UGRADERT

- Forsvarskommisjonen, FMR, Totalberedskapsmeldingen: HV egnet som koordinerende aktør
- Arbeid i gang i HV for å konkretisere oppdraget
- Bruke etablerte beredskapsråd – likhetsprinsippet
- To søyler for frivillige:
 - 1. Bidra til militær innsats
 - 2. Bidra til sivil samfunnssikkerhet

Heimevernets koordinering

UGRADERT

- Heimevernet tar et ansvar for å koordinere og organisere frivillige som ønsker å bidra til den militære innsatsen.
- Heimevernet ivaretar koordinering, samordning og organisering av sivil støtte til Forsvaret, i krise og krig, gjennom eksisterende beredskapsråd på kommunalt og regionalt nivå. Dette inkluderer de sivile frivillige.

Oppsummering

- Frivilligheten er limet i totalforsvaret
- Bygger tillit, utholdenhet og forsvarsvilje
- Samspillet mellom sivile, militære og frivillige avgjør vår evne til å stå imot kriser og krig

Referanser og videre lesing

- Alle bilder. Forsvaret (Forsvarets Mediebank)
- NOU 2023:17. Nå er det alvor – Totalberedskapskommisjonens rapport.
- Meld. St. 9 (2024–2025). Totalberedskapsmeldingen. Justis- og beredskapsdepartementet.
- Riksrevisjonen (2025) 3:11 (2024–2025) Totalforsvaret i sikkerhetspolitisk krise og krig
- Fremtidens frivillige beredskap. Delrapport 2. Institutt for samfunnsforskning, Hansen, Vibeke Wøien; Winsvold, Marte Slagsvold (2022)
- Building resilience for the future – lessons from Ukraine Swedish Civil Contingencies Agency (MSB) (2023)
- Rescue services in times of war: Experiences from Ukraine and lessons learned for Sweden, FOI-R--5404—S (2023)
- FFI (2024). Frivillighetens rolle i totalforsvaret. FFI- 24/0675
- Aasland og Braut (2020). Lokale frivillige: mer nyttig enn sentrale profesjonelle

Takk for meg

Håkon Lund
Sjeflege Heimevernet

Helseberedskapskonferansen
Oslo, 20 oktober 2025

haklund@mil.no / hakon@hakonlund.no

FORSVARET

For alt vi har. Og alt vi er.